

02.10.2024

Lausunto, Sosiaali- ja terveysvaliokunta, Hallituksen esitys 70/2024 vp eduskunnalle laiksi hyvinvointialueiden rahoituksesta annetun lain muuttamisesta

HA/3289/03.00.00.00/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta:

Sosiaali- ja terveysvaliokunta pyytää lausuntoa hallituksen esitykseksi hyvinvointialueiden rahoituksesta annetun lain muuttamisesta.

Esityksen pääasiallinen sisältö:

Esityksessä ehdotetaan hallitusohjelman mukaisesti rahoituksen koko maan tasolla tehtävään jälkikäteistarkistukseen lisättäväksi vuodesta 2026 portaittain kasvava hyvinvointialueiden omavastuu. Tavoitteena on rahoitusmallin kannustavuuden lisääminen.

Jälkikäteistarkistuksena tehtävästä vuosittaisesta rahoituksen lisäyksestä tai vähennyksestä otettaisiin huomioon vuodelle 2026 tehtävässä vuoden 2024 rahoituksen jälkikäteistarkistuksesta 95 prosenttia, vuonna 2027 tehtävässä tarkistuksesta 90 prosenttia, vuonna 2028 tehtävässä tarkistuksesta 80 prosenttia ja vuodesta 2029 alkaen tehtävistä tarkistuksista 70 prosenttia.

Laissa ehdotetaan lisäksi säädettäväksi siitä, milloin tehtävämuutoksista erilliset asiakasmaksuihin säädettävät muutokset otettaisiin rahoituksessa etukäteen huomioon niiden voimaantulovuodesta lukien. Tällaisia muutoksia olisivat asiakasmaksuja koskevassa sääntelyssä asiakasmaksujen tasoon, perusteisiin tai maksullisuuden alaan tehtävät muutokset, joiden vaikutus rahoitukseen voidaan etukäteen arvioida ja ottaa huomioon hyvinvointialueiden rahoituksen turvaavalla tavalla.

Lisäksi pelastustoimen riskikertoimen laskennassa käytettäviä tietoja koskevaan sääntelyyn ehdotetaan tarkistuksia.

Päijät-Hämeen hyvinvointialue lausuu lakiluonnoksesta seuraavaa:

Rahoituksen jälkikäteistarkistukseen tuleva omavastuuosuus on hyvinvointialueiden krooninen rahoituksen alijäämä huomioiden kestävä ratkaisu. Lakiluonnoksen mukaan rahoitusmallin kannustavuuden lisäämiseksi toteutuneiden kustannusten koko maan tasolla tehtävää jälkikäteistarkistusta lasketaan portaittain lisäämällä malliin niin kutsuttu hyvinvointialueiden omavastuu. Perustelumuistion mukaan esimerkiksi vuoden 2026 rahoitukseen jälkikäteistarkistus tehtäisiin vuoden 2024 toteutuneiden kustannusten perusteella 95-prosenttisesti ja sen jälkeen 90-prosenttisesti vuonna 2027, 80-prosenttisesti vuonna 2028 ja vuodesta 2029 alkaen 70-prosenttisesti. Mallin kannustavuus perustuu siihen, että mikäli alueiden yhteenlaskettu tilikauden tulos on ylijäämäinen, ei alueiden ylijäämää

02.10.2024

omavastuun myötä vähennettäisi täysimääräisesti jälkikätestarkistuksessa hyvinvointialueiden rahoituksesta.

Rahoituslain perusteluissa (HE 241/2020 vp, s. 944) todettu, että laskennallisen rahoituksen tasoa ei tulisi täysin irrottaa hyvinvointialueiden toteutuneista käyttökustannuksista, jotta hyvinvointialueilla on edellytykset hoitaa niille osoitetut tehtävät. Jälkikätestarkistukseen kirjattu omavastuu rahoituksen osalta vähentää hyvinvointialueiden rahoitusta samassa suhteessa kuin hyvinvointialueet valtakunnallisesti sopeuttavat toimintaansa. Omavastuu johtaa siihen, että hyvinvointialueiden on vaikeaa tai mahdotonta tasapainottaa talouttaan Lain hyvinvointialueista 115 § mukaisesti taseeseen kertyneet alijäämät kattaen, kun omavastuu leikkaa syntyneet ylijäämät seuraavien vuosien rahoituspohjasta.

Se, että jälkikätestarkistukseen perustuva rahoituksen tason korotus ei kohdennu juuri niille hyvinvointialueille, joilla kyseisen vuoden rahoitus on jäänyt toteutuneita kustannuksia pienemmäksi, on myös erittäin ongelmallista. Rahoitus jää usein toteutuneita kustannuksia pienemmäksi erityisesti alueilla missä tarveperusteisen rahoitusjärjestelmän perusteet rikkoo täydellisesti negatiivinen siirtymätasaus. Päijät-Hämeen hyvinvointialueella siirtymätasaus leikkasi alueen asukkaiden tarveperusteista rahoitusta vuonna 2023 noin 50,7 miljoonaa euroa, mikä on hiukan enemmän kuin alue teki alijäämää kyseisenä vuonna. Rahoitusta leikkaavasta siirtymätasauksesta tulisi luopua välittömästi, koska se asettaa alueiden asukkaat perustuslain vastaisesti epätasa-arvoiseen asemaan palveluiden tarveperusteisen saatavuuden näkökulmasta.

Hyvinvointialueiden rahoitusjärjestelmään tarvitaan lisää ennustettavuutta ja jatkuvat muutokset eivät tue tätä tavoitetta. Hyvinvointialueen rahoituksen taso vaihtelee voimakkaasti talouden suunnittelukauden aikana, mikä tekee toiminnan johtamisesta erittäin hankalaa. Alueiden on tehtävä nopeita ei tarkoituksen mukaisia säästöratkaisuja talouden tasapainottamiseksi, mihin johtaa myös julkisen talouden organisaation hallintaan täysin sopimaton vaatimus taseeseen kertyneiden alijäämien kattamisesta erittäin tiukassa määräajassa.

Lakiluonnoksessa ehdotetaan, että yksittäisille alueille myönnetty lisärahoitus jätetään jatkossa huomioimatta koko maan tasolla tehtävässä jälkikätestarkistuksessa. Tätä muutosta voidaan pitää perusteltuna valtion kustannuksia hillitsevänä toimenpiteenä, koska lisärahoituksen huomioon ottaminen rahoituspohjassa ei korjaa vain lisärahoitusta saaneen alueen tilannetta, vaan se lisää rahoitusta koko valtakunnan tasolla.

Hyvinvointialueiden oman tulonhankinnan kannalta asiakasmaksut ovat välttämättömiä. On erittäin hyvä, että tavoitteena on yhtenäistää terveydenhuollon asiakasmaksut kansallisesti. Hyvinvointialueiden oman toiminnan rahoitukseen kuuluvien toimintatuottojen (asiakas- ja maksutuotot) muodostumisperusteiden täytyy kestää kriittinen tarkastelu alueellisen oikeudenmukaisuuden, kansalaisten yhdenvertaisten lakisääteisten palvelutarpeiden ja veronmaksajien kohtuullisen verorasituksen näkökulmasta. Kansalaisten oikeudenmukaisuus ja yhdenvertaisuus ei toteudu, mikäli asiakasmaksujen taso vaihtelee alueellisesti samasta

02.10.2024

palvelusta.

Asiakasmaksujen korotukset eivät kuitenkaan helpota hyvinvointialueiden taloudellista ahdinkoa, mikäli korotuksia vastaava osuus säännönmukaisesti vähennetään hyvinvointialueiden saamasta rahoituksesta etukäteen. On epäselvää, miten asiakasmaksujen korotuksen vaikutukset pystytään kohdentamaan alueille tasapuolisesti tai miten edes korotuksen vaikutukset voidaan arvioida luotettavasti. Koska korotuksen vaikutusten arvioitiin liittyä paljon epävarmuutta ei ole uskottavaa, että muutos pystyttäisiin huomioimaan hyvinvointialueiden rahoituksen turvaavalla tavalla. Esitetty vähennystapa on täysin perusteeton, ja heikentää hyvinvointialueiden taloudellista asemaa, eikä se myöskään kannusta toiminnan ohjaukseen asiakasmaksujen avulla. Lisäksi se kaventaa alueiden itsehallinnon mahdollisuutta ohjata toiminnan volyymia asiakasmaksujen avulla.

Lakiluonnoksessa ehdotettu pelastustoimen riskikertoimen määrittämisessä käytettävä tietopohjan laajennus, siten että käytettävissä olisi Tilastokeskuksen laskemien riskiruutujen lisäksi laajemmin asetuksella tarkemmin säädettäviä riskiruutujen laskennassa huomioon otettavia palvelutarpeeseen vaikuttavia tietoja on kannatettava muutos, koska se ohjaa rahoitusta tarkemmin riskiperusteisesti.

Lahdessa, 2.10.2024

Antti Niemi
talousjohtaja
Päijät-Hämeen hyvinvointialue